

2025-02-03

Mark- och miljödomstolen, Nacka tingsrätt
E-post: mmd.nacka.avdelning3@dom.se

Mål P-5988 – 24

Yttrande över Riksdagsförvaltningens yttrande 2024-12-02 med anledning av Svenska byggnadsvårdsföreningens överklagande av ändring av detaljplan för Mars och Vulcanus 1, Stockholms kommun.

Svenska byggnadsvårdsföreningen (SBF) finner det angeläget att kommentera och korrigera ett flertal uppgifter i Riksdagsförvaltningens (RDF:s) yttrande 2024-12-02, aktbilaga 7.

RDF skriver inledningsvis att Riksantikvarieämbetet (RAÄ) i sitt yttrande 2021-05-20 bedömer att den föreslagna tillbyggnaden inte medför påtaglig skada på riksintresset Stockholms innerstad med Djurgården (vilket SBF bestrider i enlighet med överklagandet). RDF nämner dock inte det mycket viktiga faktum att RAÄ poängterar att tillbyggnaden innebär en förvanskning av den kulturhistoriskt värdefulla byggnaden och strider mot 8 kap 13 § PBL.

I sitt yttrande framhåller RAÄ att den västra gårdens funktion som entré ("med pelare och fris") försvinner. RAÄ skriver vidare: "Även om Rådhusgränd är en smal gata och måhända inte ett av Stockholms mest frekventa flanörstråk ligger gränden i ett område där många rör sig och där det är möjligt att uppfatta och förstå betydelsen av byggnaden som en viktig byggnad kopplad till landets politiska styrning".

RDF hänvisar även till Stockholms stadsmuseums (kulturförvaltningens) yttrande 2023-06-28. Stadsmuseet skriver här att föreslagen detaljplan kan tillstyrkas trots att en del av byggnadens kulturhistoriska värde påverkas negativt.

Denna tillstyrkan står i motsats till Stadsmuseets yttrande 2018-05-22 (Dnr 4.2/4019/2018) över ombyggnad av det byggnadsminnesklassificerade Ledamotshuset. Stadsmuseet skriver där att man bestämt avstyrker den föreslagna tillbyggnaden mot Rådhusgränd. Stadsmuseet betonar att "det är viktigt för byggnadens arkitektur och upplevelsen av Gamla stan som helhet att gården lämnas öppen förslaget innebär en förvanskning, både av byggnaden som sådan och av upplevelsen av Gamla stan". Det är anmärkningsvärt att Stadsmuseet inte står fast vid sin tidigare väl underbyggda bedömning.

Man kan notera att byggnadens fasader har skyddats mot förvanskning inte bara i nu gällande detaljplan från 2006 utan redan i den tidigare planen från 1981 (Pl. 7878), där planbestämmelserna föreskriver att fasaden ej får förändras. Anmärkningsvärt nog har RDF endast gjort en intern kulturhistorisk utredning och konsekvensutredning men ingen miljökonsekvensbeskrivning. En sådan borde ha varit en självklarhet när det gäller denna

exceptionella byggnad, uppförd som kanslihus och säte för Sveriges statsledning under 45 för landet betydelsefulla år.

SBF har i överklagandet relativt utförligt beskrivit att Västra gården är utformad som ett subtilt gestaltat romerskt torg (utan motsvarighet i Sverige) och att det nu har halverats i storlek. RDF hävdar att detta är felaktigt, men har då inte alls velat förstå det unika arkitektoniska konceptet. Den nu återstående gårdsytan är ca 31 meter lång från entréfasaden och fram till den nyuppförda samlingsalen. Det ska jämföras med avståndet från entréfasaden till Rådhusgränd, som är ca 60 meter. Mäter man ända bort till Bondeska palatsets fasad är avståndet ca 79 meter, vilket alltså är längden på det ”visuella romerska torg” som är redovisat på arkitekterna Gustaf Clasons och Wolter Gahns ritningar och illustrationer. Att ange att torget är halverat i storlek är således snarast en underdrift.

RDF förnekar Västra gårdens betydelse som huvudingång. Det råder emellertid ingen tvekan om att Västra gården, med sin påkostade entréfasad, utformades som kanslihusets huvudingång (i direkt anslutning till huvudtrapphuset). Det är inte heller någon tvekan om att den också användes som sådan, parallellt med den andra huvudentrén från Mynttorget. (Se bl.a. K. Knauff: *Den klassicistiska vändningen i det tidiga 1900-talets svenska arkitektur. En studie av Liljevalchs konsthall, Kungstornen och Kanslihuset i Stockholm*. 2012)

Säkerhetsaspekterna är naturligtvis oerhört viktiga – även om man kan ana det ursprungliga huvudmotivet bakom tillbyggnaden i RDF:s aktuella yttrande och i länsstyrelsens skrivelse 2020-03-25 (403-58806-2019): ”Motivet bakom förslaget är dels efterfrågan på mötesrum och fler kontorsrum, dels också säkerhetsskäl.” De viktiga säkerhetsaspekterna har emellertid inte utretts allsidigt, med särskild hänsyn till Ledamotshusets unika arkitektoniska och kulturhistoriska betydelse.

Skaderiskerna torde vara större ju trängre och smalare utrymmen som drabbas av en explosion. Det är då viktigt att notera att Västra gården är 30 meter bred, betydligt bredare än de mot Ledamotshuset angränsande Rådhusgränd och norra delen av Myntgatan, vilka endast är 18 respektive 19 meter breda. Det bör också noteras att det är trapphuset som ligger innanför Västra gårdens inre vägg, inte arbetsrum. Säkerheten på Västra gården hade enkelt kunnat ökas med öppningsbara grindar täckta med tjockt laminerat säkerhetsglas (”pansarglas”).

Riksdagsförvaltningen skriver att hänvisning inte kan ske till förvanskningförbudet i 8 kap 13 § PBL eftersom paragrafen inte skulle vara tillämplig vid de intresseavvägningar som ska ske vid antagandet av detaljplaner. SBF delar inte denna uppfattning. Om prövningen hade skett enligt den process som föreskrivs i plan- och bygglagen skulle ändringen av detaljplanen ha föregått bygglovsprövningen. Frågan om förvanskning skulle ha varit central i miljökonsekvensbeskrivningen för detaljplanen.

I detta fall råder det synnerligen ovanliga förhållandet att prövning mot förvanskningförbudet skedde före detaljplaneprocessen, att bygglovet upphävdes av Mark- och miljööverdomstolen just med hänvisning till förvanskningförbudet samt att detaljplaneprocessen sker efter det att byggnaden uppförts för att legalisera det lagstridiga förfarandet.

RDF skriver att förvanskning inte är ett definierat begrepp och påtalar att PBL är en avvägningsslag. RDF hänvisar till att en förändring av en byggnad ”ofta kan vara tillåtlig förutsatt att de egenskaper som gör byggnaden särskilt värdefull klarläggs och respekteras”.

I detta fall har sakkunniga bedömt tillbyggnaden av Ledamotshuset som en grov förvanskning, vilket ytterligare bekräftades i och med beslutet 2021 i Mark- och miljööverdomstolen. Svenska byggnadsvårdsföreningen vidhåller sitt överklagande på alla punkter.

För Svenska byggnadsvårdsföreningen dag som ovan

The image shows two handwritten signatures in blue ink. The signature on the left is 'Ulrika Lindh' and the signature on the right is 'Fredrik von Feilitzen'. The signatures are written on a light-colored, slightly textured paper.

Ulrika Lindh
Ordförande

Fredrik von Feilitzen
Medlem och f.d. styrelseledamot

Svenska byggnadsvårdsföreningen är en oberoende, ideell miljöorganisation med cirka 6000 medlemmar som grundades i samband med det av Europarådet utlysta byggnadsvårdsåret 1975. Föreningens ändamål är att sprida och förmedla kunskap om byggnadsvård, byggnadskultur och hållbart byggande, att slå vakt om vårt byggda och gröna kulturarv som resurs i samhällsutvecklingen samt att främja god kvalitet i nutida stadsplanering.